

Schaduwspel met de toekomst

Zonder verhaal komt aanpak van
noodzakelijke opgaven nooit van de grond

In de ruimtelijke vakwereld heerst honger naar de toekomst. Maar een groot deel van het land staat met de rug naar de toekomst, en de landelijke politiek legt momenteel een deken over toekomstbeelden. Aangejaagd door omgevingsvisies op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau is het denken bij ruimtelijk *professionals* over hoe maatschappelijke opgaven ons land gaan veranderen op stoom gekomen. Er is consensus ‘onder ons’ dat enkele onvermijdelijke opgaven gaan zorgen voor een enorme verbouwing van ons land. Een levensgroot dilemma doemt op. Want we hadden gisteren moeten beginnen en de politiek lijkt er totaal niet mee bezig. Hoe krijgen we deze grote verbouwing op gang? Hebben we een beetje zin in de toekomst? Gaat de Nationale Omgevingsvisie ons op weg helpen?

Opeens was daar de startnota 'De opgaven voor de Nationale Omgevingsvisie'. Voor ingewijden niet helemaal een verrassing, maar zonder veel bombarie is de eerste flinke stap richting een Rijksvisie op de toekomst van ons land online gezet. De inhoud is degelijk en niet heel verrassend. De startnotitie agendeert enkel 'nieuwe' thema's zoals energietransitie en gezondheid. Juist deze thema's bieden de kans om de omgevingsvisie midden in de maatschappelijke discussie te positioneren: het gesprek over de inrichting van onze ruimte als verbindend element tussen urgente opgaven. Als we het goed aanpakken, biedt de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) de kans een stevige visie op de toekomst maatschappelijk en politiek relevant te maken. Hierbij is een sterk verhaal cruciaal: een verhaal over hoe wij willen dat ons land er over 25 jaar uit ziet. Want de keuzes die we nu maken, zien we over 25 jaar terug als we naar buiten kijken, zoals ons huidige uitzicht de keuzes van 25 jaar geleden weerspiegelt.

Visies stapelen

Friso de Zeeuw stelt in ROMmagazine dat de afgelopen twee jaar in aanloop naar de NOVI 'verloren jaren' zijn, waar in (te) kleine kring teveel is gepraat en getwijfeld. Er zijn ook stappen voorwaarts, maar daarin gaat niet de overheid aan kop. Er ontstaat een nieuw speelveld waarin markt en samenleving het initiatief nemen. Met name in de aanpak van klimaatverandering zijn bedrijven en burgers ambitieuzer dan de overheid. "Als je idealen hebt, ga dan het bedrijfsleven in", stelt David Snellenberg in een betoog op NRC live. In Utrecht werkten burgers aan een energievisie. De bur-

gers waren bij loting uitgekozen en vormden een dwarsdoorsnede van de stad. Ze kwamen met een ambitieuzere visie dan de wethouder, van GroenLinks nota bene, aandurfde.

Wieteke van Zeil ontwaart in een uitgebreid stuk in De Volkskrant over idealisme bij het bedrijfsleven een paradigmaverschuiving die als een allesveranderende golf over ons heen komt. Een 'die de huidige verkiezingsretoriek als hopeloos achterhaald ontmaskert'. Van Zeil refereert aan de 'zwarte piet discussie' waarbij men in Den Haag nog liep te bekvechten over de nationale identiteit terwijl de commerciële omroep RTL bijna geruisloos was overgestapt op gekleurde Pieten. Het bedrijfsleven gaat gewoon verder waardoor de politiek een achterhoedegevecht voert. Een beweging die in het ruimtelijk domein herkenbaar is. Ook hier lopen ondernemers regelmatig voorop in de transities. Vanuit bedrijfsleven komt een oproep voor visie. VNO-NCW, LTO en MKB Nederland komen met NL NEXT Level, de ontwikkelaars verenigd in NEPROM vragen om een aanpak gericht op Bruto Nationaal Geluk. Ze lopen daarmee vooruit op de keuzes die volgens hen gemaakt moeten worden in de NOVI.

Dilemma's

De startnotitie van de NOVI zet hier een uitgebreide en degelijke analyse tegenover en benoemt vier integrale opgaven: een duurzame en concurrerende economie, een klimaatbestendige en klimaatneutrale samenleving, een toekomstbestendige en bereikbare woon- en werkomgeving en een waardevolle leefomgeving. Hierin zijn de grote lijnen van het discours terug te vinden en ingewijden zagen deze dus ook al van ver aankomen. Daarmee bieden ze een

goed startpunt. Maar tegelijkertijd worden er geen keuzes gemaakt en blijven dilemma's onbeslist, zoals de vraag of we moeten bouwen op goed bereikbare plaatsen of plaatsen goed bereikbaar moeten maken. De startnota focust daarnaast op het *wat*, terwijl de aandacht voor het *hoe* beperkt blijft. En juist daar gaat een belangrijk deel van het discours in de vakwereld over: we moeten het anders doen. Maar hoe? Daar geeft de startnota weinig richting aan.

Roep om een verhaal

Terwijl burgers en bedrijfsleven visiestukken presenteren in de hoop daarmee het Rijk voor zich te winnen, snakken al deze partijen naar bestuurders die ons meenemen in een verhaal, en naar leiders die keuzes maken. "Politiek is stappen zetten om jouw gedroomde samenleving binnen bereik te brengen", aldus Ariejan Korteweg in de Volkskrant op 26 januari. "De tijd is daarvoor uitermate geschikt: financieel en economisch is er veel op orde. En er zijn

problemen die om een visie smeken. In plaats van het voortouw te nemen leggen bestuurders de bal bij de burgers."

Voorals oudgedienden in de Haagse wereld roepen op tot 'ouderwets' leiderschap. VVD-coryfee Hans Wiegel haalt in een interview in De Groene Amsterdammer de beroering aan die D66'er Jan Terlouw wist te bewerkstelligen met zijn verhaal over het touwtje uit de brievenbus, waarmee hij appelleert aan een stijl van politiek bedrijven die mensen meeneemt. Eind februari voegde ook oud-minister Pieter Winsemius zich bij de groeiende groep eminence grise die de politiek oproept 'wakker te worden' en aan de slag te gaan met de toekomst. En dat is hoognodig volgens Wiegel, want de overheid is systeemverantwoordelijke en juist de grote opgaven zoals de energietransitie vragen om systeemkeuzes.

Vakididoten

De vraag hoe we het gesprek over de toekomst van ons land een impuls gaan geven

“Terwijl burgers en bedrijfsleven visiestukken presenteren in de hoop daarmee het Rijk voor zich te winnen, snakken al deze partijen naar bestuurders die ons meenemen in een verhaal, en naar leiders die keuzes maken.”

baart wel zorgen. De vakwereld is al bijna drie jaar vooral met elkaar in gesprek en de vermoeidheid slaat toe. Er is te weinig overgebleven van de energie die in al die werksessies en rondetafelgesprekken is gestoken die de afgelopen jaren door het hele land zijn georganiseerd. Minstens zo zorgelijk is dat de NOVI buiten de ‘harde kern’ nog helemaal niet leeft. Ondertussen heeft de ruimtelijke wereld ook een heus schaduwkabinet opgericht, vol kritische denkers die op de barricades gaan staan voor onderwerpen die zij het meest urgent vinden voor de (ruimtelijke) beleidsvoering in Nederland. Het viel meteen op dat deze thema’s totaal niet overlappen met datgene wat in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen dagelijks in de campagnes van de ‘echte’ politici te horen was. Maar dat doet niets af aan het feit dat de passievolle betogen van de schaduwministers een verademing waren, omdat zij vanuit vakinhoudelijke kennis de vinger op de zere plek wisten te leggen en heldere maatregelen aandroegen.

Aan stevige analyses, goede en vernieuwende ideeën, passie en betrokkenheid geen gebrek. Er is nu echter een schrijnende behoefte aan richtinggevende keuzes met een onderbouwing; aan een verhaal

dat kaders biedt. Kaders die vervolgens, in de geest van de omgevingswet, lokaal of regionaal invulling krijgen. Maar deze startnotitie gaat niet het noodzakelijke enthousiasme opwekken. Het biedt geen inspirerend verhaal voor de toekomst, er wordt geen koers gezet. Het is misschien wel te degelijk, wat an sich natuurlijk niet erg is, maar wel als er nu niet snel op wordt voortgebouwd met een wel richting gevend verhaal en een minister die daar mee aan de slag gaat. Er liggen kansen in een verhaal dat slimme verbindingen legt, zoals het veelgeprezen programma ‘Ruimte voor de rivier’ doet. Hier komen de wateropgave en ruimtelijke kwaliteit samen en is het totaal meer dan de som der delen. Wie nu op de Nijmeegse Waalkade richting het noorden kijkt, ziet welke prachtige toekomst dit soort slimme combinaties tussen urgentie en narratief te bieden hebben. ■

Jeroen Niemans was namens Platform31 coördinator van het Jaar vd Ruimte en daarna betrokken bij Wij Maken Nederland. Sinds begin 2017 werkt hij voor RUIMTEVOLK aan het agenderen van de ruimtelijke opgaven van de 21e eeuw, o.a. als projectleider pilots omgevingsvisie.